

Formentera queda agregada al municipi d'Eivissa

per Felip Cirer Costa

El 1869 l'Ajuntament de Formentera, a causa de les greus dificultats econòmiques que tenia l'illa, sol·licità de la Diputació Provincial de Balears adscriure's al municipi de la ciutat d'Eivissa, cosa que de manera oficial es consumà a partir de gener de 1870. Aquesta situació durà 19 anys, fins al gener de 1889.

Antecedents

Per tal de veure la situació socioeconòmica de Formentera, hi ha diversos fets que poden ajudar a entendre per què s'arribà a aquesta determinació. L'1 de gener de 1863 es constituïa el nou consistori que havia de governar la Pitiüsa menor. Era format, per una banda, pels regidors que procedien del bienni anterior: Josep Serra Noguera "Blai" (batle), Andreu Ferrer "Morna", Cosme Mari de Bartomeu i Vicent Escandell de Francesc "cana Galla" (regidor síndic). Els nous regidors que havien sortit de les últimes eleccions eren: Jaume Escandell de Miquel "Talaies" (tinent de batle), Josep Ferrer "Vicent Lluquí", Josep Castelló d'Antoni i Josep Juan "Pins". Cessaven per haver complert el període de quatre anys: Josep Mari de Joan, Joan Mayans de Bartomeu, Vicent Mayans "Tancavella" i Josep Suñer "Jordi".¹

1. Per tal d'establir la identitat de les persones, cosa difícil a les Pitiüses, on es repeteixen uns pocs cognoms, s'han creuat les matrícules parroquials de 1847-48, que es custodien a l'Arxiu de la Pabordia d'Eivissa (APE), amb el padró de Formentera de 1874, que es guarda a l'Arxiu Històric d'Eivissa (AHE). En el primer document hi consten els noms de família o de casa, manera de poder establir la identitat de cada persona.

L'església de Sant Francesc Xavier amb unes poques cases. Imatge de 1867 de l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria.

Un organisme que tenia una importància ben destacada en l'administració municipal era la junta de majors contribuents, que juntament amb els membres de la corporació municipal formaven el que es coneixia com a junta d'associats; havia d'acordar les quotes de contribucions i impostos a pagar pels contribuents. Per conèixer una mica la societat formenterera de l'època, aquell bienni formaven la junta: Carles Tur Escandell "Carlets", Vicent Mayans "Tancavella", Manuel Tur de Carles "can Manuel", Pere Juan de Pere "Blai", Francesc Mayans "Teuet", Joan Castelló de Josep "Ferrer", Josep Suñer de Josep "Jordi", Francesc Verdura de Francesc "Xico Mateu", Vicent Tur de Vicent "Jeroni", Bartomeu Ferrer "Rita", Vi-

cent Serra "Blai", Francesc Mayans de Pere "Guillemó", Bartomeu Mayans "Teuet", Joan Mayans Escandell de Bartomeu "Joan Mayans" i Josep Juan de Josep "Campanitx". Aquell any de 1863 es reuniren, principalment, per veure com cobrir el dèficit del pressupost, que ascendia a 5.164 reals. Esgotats tots els recursos ordinaris per tapar el dèficit, sol·licitaren del governador de les Balears autorització per augmentar la contribució territorial entre un 17 i un 72 %. També hagueren de pagar els treballs d'amidament realitzats per l'agrimensor Josep Pie Bover,²

2. Josep Pie Bover era un agrimensor català que devers el 1860 s'establí a Eivissa, on desenvolupà una intensa labor com a expert. De les poques coses que en sabem, el 1892

La hisenda de s'Espalmador, hisenda que consta com formant part de la parròquia de Sant Ferran de ses Roques.

resident a Eivissa. El pressupost de l'any era de 13.288 reals. Els treballs d'aquest professional serviren per assignar la quota individual.

Com és comprensible, es presentaren moltes reclamacions quan es publicaren els *amillaments* (castellanisme que s'emprava en la documentació oficial per referir-se a la llista o padró amb els bens i la seua valoració), recursos que quasi sempre es referien a l'extensió dels terrenys, la seva qualitat i el greuge amb altres terrenys propers que pensaven que tenien una categoria semblant però que pagaven menys impostos. Poques vegades s'acceptaren aquestes reclamacions. Cal tenir en compte la petita extensió de les hisendes formentereres i la pobresa dels terrenys.

Un fet destacat de la història de Formentera fou que el ministre de Foment disposà que el 30 de novembre de 1861 s'il·luminàs el far de segon ordre que s'havia construït a l'extrem oriental de l'illa, a la Mola,

i ordenava que es publicàs l'anunci corresponent per a coneixement dels navegants.³

Una de les tasques principals que tenien encomanades els ajuntaments era l'allistament dels mossos que havien de realitzar el servei militar. Per a aquesta labor es demanava la col·laboració dels rectors parroquials, que acudien a l'acte amb el llibre de batejos corresponent i relacionaven els mossos que per edat corresponia inscriure. S'allistaven els mossos que el 30 d'abril havien complert 20 anys i no excedien de 21; també s'inclouïen els menors de 25 anys que no haguessin estat compresos en allistaments anteriors. Aquell 1863 la comissió era formada pel metge eivissenc Josep Juan Sentí i el cirurgià⁴ formenterer Joan Marí Juan,⁵ que dictaminaven sobre les

peticions d'exempcions. Els talladors foren Vicent Marí, caporal de torrers, i Jon Mayans, torrer. Cal dir, per exemple, que pel reemplaçament de 1866, d'una lleva a tot l'Estat de 35.000 mossos, Balears n'havia d'aportar 503, dels quals 47 eren de les Pitiüses; dos corresponien a Formentera, amb nombre igual de suplents.⁶

Per adaptar-se al sistema mètric decimal, imposició del govern, l'Ajuntament va adquirir una col·lecció de pesos de 2a classe, que tenia un cost de 1.776 pesos, als quals se n'havien d'afegir 160 per despeses de transport.⁷ Com saben, s'establí d'immediat l'ús del nou sistema, encara que durant molts d'anys, el poble continuà emprant el sistema de pesos i mesures tradicional. De manera semblant i coetàniament, s'imposava la pesseta com a unitat monetària, que va tenir una major acceptació.

Els deutes que tenia Formentera en el moment d'agregar-se al municipi d'Eivissa eren exagerats per a les seues possibilitats i, per exemple, de l'impost de cèdules personals corresponents als anys 1868-70 es devien 2.537,84 PTA, quantitat que havia d'assumir Eivissa, que tampoc tenia una situació molt millor; per aquest concepte, el comissionat per als temes d'hisenda li reclamava 13.879 PTA. Davant la reclamació d'Hisenda, l'alcalde d'Eivissa disposà que el pregoner fes saber als contribuents que tenien deutes l'obligació de pagar els impostos. També l'Ajuntament demanà un ajornament al termini de 4 dies que se li donava i se sol·licità que fos de 20 dies; al·legaven que els contribuents de Formentera es trobaven separats per un braç de mar de cinc llegües males de travessar du-

era vocal del Comitè Republicà Federal d'Eivissa i, posteriorment, se'l troba com a vocal de la Societat de Socors Mutus.

3. *Gaceta de Madrid* de 6 de setembre de 1861.

4. COROMINES, J. *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, antigament "cirurgià és un professional més modest que el metge". Veu *cirurgia*.

5. El 1867 la plaça de metge-cirurgià de Formentera es trobava vacant, era dotada amb el sou de 200 escuts anuals i tenia l'obligació d'assistir els veïns pobres i les altres obligacions imposades per l'Ajuntament en les condicions del contracte, aprovades pel gover-

nador el 13 de febrer de 1866. L'alcalde era Josep Serra i el secretari Joan Marí "Barber" (*Gaceta de Madrid* de 27 d'octubre de 1867).

6. *Boletín Oficial de la Provincia de Baleares* de l'1 de juny de 1866.

7. Arxiu Històric d'Eivissa (en endavant AHE), acta de l'Ajuntament de Formentera de 15 de març de 1863.

rant l'hivern, com era el mes de febrer de la requisitòria.

Una de les despeses que havia d'assumir l'Ajuntament de Formentera eren les ocasionades pel manteniment de la presó de partit judicial de les Pitiüses. Havia de pagar un centenar de pessetes cada any, que aproximadament corresponia al 6,7 % del total. L'altra gran despesa era el manteniment de l'Hospital d'Eivissa en la part que li pertocava.

Per aquells anys es procedí a la subhasta de diversos bens desamortitzats i, sense voler ser exhaustius, es pot apuntar l'arrendament de la hisenda de can Martí, que havia pertangut al clergat, per un tipus anual de 260 escuts. També aquell any de 1866 s'arrendava l'illot de la Savina, taxat en 25 escuts anuals. El 1868 se subhastava, per la Comandància Militar de Marina, l'almadrava de la Savina per un període de quatre anys i sortia per un tipus de 20 escuts per any.

El 1869 se subhastava la conducció diària del correu entre Formentera i Eivissa. El trajecte s'havia de fer en un màxim de quatre hores, amb un llaüt de vela, que havia de disposar d'una arqueta de fusta que preservàs la correspondència de la humitat. L'import màxim era de 400 escuts anuals i era per un període de 4 anys. L'Arxiduc diu que el servei és realitzat per un sol carter procedent al matí d'Eivissa i que tant l'arribada com la partida no tenen hora fixa, ja que depenen en gran mesura del temps dominant. Cal dir que aquests arrendaments i subhastes sortien en el Butlletí Oficial de la Província, però no se'n publicava l'adjudicatari.

L'annexió al municipi d'Eivissa

Els liberals eivissencs foren els que animaren l'agregació de Formentera al terme municipal d'Eivissa, i comptaven amb l'aquiescència del partit conservador, que es trobava en ple procés de reorganització i que limitava la seua actuació als municipis forans d'Eivissa.⁸

Merlet de can Bartomeu.
La Comissió de
Meridià de París,
que visità Formentera
el 1807, realitzà els
amidaments de
sa Talaïassa,
on hi ha un merlet
per indicar
aquest punt.

A Formentera els conservadors copaven l'Ajuntament. Segurament la unió de Formentera a Vila fou una decisió no gaire meditada, ja que significà, més endavant, amb l'entrada en vigor de la Llei de 31 de desembre de 1881, que l'Ajuntament d'Eivissa ascendís a categoria segona, de les tres que establia, amb el consegüent augment sobre els impostos, en especial el de consums. Per contra, la nova categoria significava una major despesa en els càrrecs municipals, en la quota provincial i altres preceptes, com l'obligació de crear noves escoles.

Una vegada agregada Formentera a l'Ajuntament d'Eivissa, totes les decisions que afectaven la menor de les Pitiüses es prenia a Eivissa. La representació formenterera es limitava a un o dos regidors, un dels quals era nomenat nomenat com a 3r tinent de batle, amb residència a Formentera. Altres vegades, també eren eivissencs que tenien alguna relació amb l'illa, generalment que hi tenien propietats.

A partir de l'agregació municipal, Formentera, a efectes electorals, quedava com a quart col·legi de la ciutat d'Eivissa i les votacions se celebraven al que era l'antiga casa consistorial. També s'hagueren d'elaborar noves llistes d'electors. Es va mantenir el jutjat municipal, del qual s'encarregava el 2n tinent de batle, Josep Cardona Guasch "Pep Simonet" de la venda des Pi des Català, en un primer moment.

A començament de 1872 prenia possessió de l'alcaldia d'Eivissa l'apotecari Bernat Calbet Juan. Va proposar per a alcaldes de barri, pel que fa a Formentera: pel Pilar de la Mola, Josep Juan Mayans "Can Blai" de ses Clotades; per Sant Ferran, Vicent Mayans Juan "Matalmal"; i per Sant Francesc, Josep Riera Tur, "Toni Mestre", (encara que sempre apareix a la documentació com a batle de Porto-salè, que és una venda de Sant Francesc).

L'agost de 1873 prenia possessió un nou consistori, ara presidit per Pere Calbet Garcia, comerciant. El

8. *La Isla* 15 gener de 1885. Periòdic de caire conservador.

Imatge de l'estany Pudent, que durant un temps fou propietat dels germans Joan i Ignasi Wallis.

2n tinent de batle era el formenterer Josep Cardona Guasch “Pep Simonet” i pel que es referia als batles de barri de l'illa, repetien en el càrrec els tres designats l'any anterior. En aquesta ocasió també se'n designà un altre, per a la rodalia del Cap de Barbaria, en la persona de Josep Castelló Serra “can Jaume Ferrer”, des Cap.

El primer dia de juliol de 1885 prenia possessió un nou consistori. Era elegit alcalde Antoni Pujol Tur, que confirmà tots els alcaldes de barri, excepte els de Formentera, que els va fer cessar i en el seu lloc designà els següents: Joan Cardona Guasch “de can Pep Simonet”, per a Sant Francesc; Vicent Mayans Juan de Vila (sic) “Tancavella”, per Sant Ferran; i Jaume Juan Riera “Campanitx”, pel Pilar.

El març de 1877 s'elegia un nou consistori, en aquest cas presidit per l'hisendat Edmon Wallis Valls, amb molts interessos familiars a Formentera. El regidor representant de Formentera era Carles Tur Escandell “Carlets”, que tenia 74 anys d'edat i que fou designat 3r tinent de batle. L'altre regidor per a l'illa fou Josep Cardona Guasch “Simonet”. Els regidors solien presidir

les meses electorals del seu districte, cosa que encara era més patent en el cas de Formentera.

L'educació a Formentera

Un fet destacat per a les Pitiüses fou la reunió que convocà l'alcalde de la ciutat d'Eivissa, Ignasi Llobart Valls, el 17 de maig de 1863, amb la intenció de crear un col·legi municipal d'ensenyament secundari, ja que a Eivissa únicament existia d'aquell nivell educatiu el Seminari Conciliar. Hi assistiren, a més dels regidors de l'ajuntament convocant, els representants de tots els ajuntaments forans i una comissió formada pels majors contribuents. Formentera fou representada pel batle Josep Serra “Blai” i pel regidor Cosme Marí (“Toniet Forn”?). D'acord amb la llei de 9 de setembre de 1857 acordaren la creació del col·legi amb la finalitat que els alumnes que acabaven l'ensenyament primari a les escoles de cada municipi, poguessin continuar els estudis sense haver de marxar a la capital de la província, cosa que la immensa majoria tampoc no podria fer a causa de les dificultats econòmiques de la població. Els reunits acordaren elevar una petició a la

reina demanant autorització per establir un col·legi on impartir els quatre primers anys de la segona ensenyança. El cost del col·legi havia de ser sufragat com a despesa obligatòria de tots els municipis de les dues illes. En un primer moment fou denegada la petició, mentre no es cobrissin les necessitats de l'ensenyança primària. Finalment s'autoritzà el novembre de 1864.

El juliol de 1864 la Junta Provincial d'Instrucció Pública demanava a l'Ajuntament d'Eivissa la quantitat amb la qual podia contribuir per atendre l'ensenyament a Formentera. L'objectiu era crear escoles d'ambdós sexes a cada municipi de les Pitiüses. Contestaren que contribuirien, a pesar de la manca de recursos i d'haver de mantenir cinc escoles del seu municipi, amb la quantitat que li ho permetessin els seus pocs mitjans i les múltiples atencions que havien de prestar.

El desembre de 1869 la Junta Provincial comunicava que Isabel Torres Ferrer⁹ havia aprovat les oposicions per cobrir l'escola de nenes de Formentera; aquest nom anava acompanyat de dos més amb la finalitat que l'Ajuntament d'Eivissa elegís de la terna presentada la persona més idònia. La corporació eivissenca manifestà que Isabel Torres havia obtingut el primer lloc i que mereixia l'estima dels habitants d'aquella illa per la seva laboriositat, intel·ligència i bon caràcter. Inicialment i per problemes burocràtics no pogué designar-se i es passà a la segona mestra de la

9. Isabel Torres Ferrer havia nascut a la Marina d'Eivissa el 1845. Filla de Bartomeu i Rita; els avis paternals eren naturals de Sant Francesc de Formentera i ell era mestre d'aixa. Els materns eren naturals de la Marina, mariners. Obtingué el títol de mestra el 20 de maig de 1868. Aprovà oposicions el desembre de 1869. Fou nomenada mestra en propietat el 29 d'agost de 1870, amb un sou de 550 PTA, càrrec que ocupà fins a l'abril de 1881, que passà a l'escola de Santa Eugènia i, posteriorment, a altres pobles de Mallorca com Alcúdia. Estant a Formentera es casà amb l'altre mestre, Guillem Coll Ribes, i els dos es translladaren a Mallorca. (Llibre de batejos de la parròquia del Salvador i Expedient personal de mestra custodiat a l'Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears).

terna, Francesca Bibiloni Noguera, encara que no sembla que prenguéss possessió, ja que el seu estat de salut ho impedí i interinament es designà Isabel Torres, que s'insistia que havia estat becada per la Diputació Provincial amb la finalitat de tenir mestres disposats a exercir a les Pitiüses.¹⁰ El 7 de març va prendre possessió davant de l'Ajuntament d'Eivissa i tot seguit marxà a Formentera.

De manera semblant es procedí amb l'escola de nens el febrer de 1870, en aquest cas l'inspector de primera ensenyança presentà una terna formada per Josep Rafal Riera, Josep Jofre Roca i Guillem Coll Ribas; s'escollí el primer.¹¹ El 28 de febrer jurà la constitució davant del plenari i marxà a prendre possessió de la plaça.

El 10 de gener de 1874 la Junta Provincial d'Instrucció Pública remetia la terna d'aspirants aprovats en les noves oposicions per cobrir l'escola de nens. L'Ajuntament elegia Guillem Coll Ribas, que figurava en el primer lloc en la terna; procedia de l'escola de la Bonanova (Palma). Es casà amb la mestra Isabel Ferrer. El novembre d'aquell mateix any, Isabel Torres i Coll presentaven a l'Ajuntament els comptes de material i de personal de les dues escoles. En aquest període destaca la labor dinamitzadora de l'inspector d'educació José M. de Barcia Gómez, amb alguns viatges a Formentera per supervisar la docència. Per contra, a la Mola, els seus habitants supliren la manca d'escola pública i, del seu peculí, pagaven 40 PTA mensuals a una persona que exercia de mestre.

D'aquest període hi ha casos ben interessants, i així trobem que Josep Marí Juan, de can Petit de sa Talaia, ¹² poble del Pilar de la

L'església del Pilar de la Mola, que el primer bisbe de les Pitiüses volgué dedicar a la Mare de Déu del Pilar. (Foto Josep Buil).

Mola, nascut el 1800, metge cirurgià del poble i conegut com "Barber", presentava una instància que es llegí en la sessió del 22 de setembre de 1873 en la qual manifestava que va comprar una casa i terres a Marià Tur Riquer,¹³ nascut el 1790, pel preu de 950 pesos, moneda del país, amb la condició de mantenir-lo, calçar-lo i vestir-lo durant els seus dies, i que a pesar

d'haver complert ell l'obligació adquirida, feia uns mesos que Tur Riquer havia passat a residir a l'Hospital d'Eivissa. Josep Marí demanava que l'Ajuntament designàs un perit i que, juntament amb el que ell anomenàs, taxassin la renda de la hisenda; ell lliuraria la part corresponent a l'establiment de beneficència o a qui disposàs l'Ajuntament.

Els greus problemes amb l'impost de consum

Però el problema greu era el pagament de l'impost sobre els drets de consums. El govern d'Espanya fixava una quantitat total a pagar pel municipi, el que s'anomenava *encapçalament*. L'encapçalament és la quota que ha de pagar un grup de contribuents al tresor públic per un determinat impost, que es veia incrementat amb el percentatge que cada ajuntament consideràs necessari per cobrir les

1847-48. La matrícula parroquial era un document redactat pel rector (*mossènyer* a les Pitiüses) que relacionava els feligresos que havien complit amb el precepte pasqual: la confessió i comunió, almenys una vegada a l'any i durant el temps Pasqual. És el tercer manament de l'Església: rebre el sagrament de l'eucaristia, almenys per Pasqua. Aquesta matrícula s'enviava al bisbat. Josep Marí és el pare de Joan Marí Mayans, fundador de les destil·leries Marí Mayans.

13. Eivissenc i membre de la família eivissenca Tur "Boto", segons el llibre en preparació de Joan Planells Ripoll sobre els llinatges pitiüses.

10. Davant de la manca de mestres a les Pitiüses, la Diputació Provincial atorgà beques a possibles alumnes de magisteri de les Pitiüses, amb l'obligació d'exercir els primers anys de docència a les nostres illes.

11. AHE. Acta de l'Ajuntament d'Eivissa de 7 de febrer de 1870.

12. Arxiu de la Pabordia d'Eivissa (en endavant APE), matrícula parroquial del Pilar de

L'última església que s'aixecà a Formentera fou la de Sant Ferran, al lloc de ses Roques, beneïda el 1889. (Foto Josep Buil).

despeses corrents, augment que podia arribar com a màxim al 100 % del de consums. Així, per a l'exercici econòmic 1875-76 s'establí una quota d'encapçalament per a Formentera de 5.178 PTA, a raó de 3,16 PTA per a cada formenterer, que eren 1.630 habitants. La rodalia de Sant Cristòfol, vora la ciutat d'Eivissa, que era l'altra zona agrícola municipal i molt més rica des del punt de vista econòmic, havia de pagar 1.033 PTA, ja que tenia solament 326 habitants. Com que es consideraven unes quantitats excessives, per aquest motiu es reuní el 22 d'agost de 1875, en sessió extraordinària el consistori amb la representació dels majors contribuents i feren constar que a causa de la dispersió de les cases de Formentera no es podien posar contrast o mostassaf per a la recaptació ni exercir vigilància, per la qual cosa demanaren que pagassin la quota de 1868-69 que era de 1.594 PTA, i Sant Cristòfol, 330 PTA. Considera-

ven que aquestos dos indrets no podien participar de certs beneficis i comoditats de què gaudien els veïns de la ciutat. En aquesta acta es fa constar també l'illot de s'Espalmador, com una hisenda agrícola de l'illa.

Els problemes econòmics de l'Ajuntament d'Eivissa es tornen a posar de manifest quan el 1874 rebia la comunicació que l'encapçalament de consums passava a ser de 47.859 PTA, incloses les 10.600 PTA que tenia assignada Formentera. Va al·legar el municipi que l'exercici econòmic 1868-69 la quota de tot el municipi d'Eivissa, inclosa Formentera, ascendia únicament a 9.781. L'Ajuntament i la Junta d'Associats en la reunió del dia 4 d'agost manifestaven la impossibilitat absoluta de cobrir aquesta quantitat. També posaven en coneixement del Tresor que s'incloïa l'impost sobre la sal i els habitants de les Pitiüses tenien franquícia de sal i amb aquesta condició l'Estat

havia alienat les salines d'Eivissa.¹⁴

Lamentaven que s'havia pres com a base el padró de 1860 i des de llavors havia disminuït sensiblement el nombre d'habitants, a causa que molts havien hagut de recórrer a l'emigració per la manca de treball, ja que dues terceres parts dels habitants de les Pitiüses eren simples jornalers, mariners o pobres que no podien sufragar les càrregues de l'Estat. Acabaven demanant que la quota fos la mateixa que tenia assignada per a l'exercici 1868-69 i que, en cas contrari, es rellevés l'Ajuntament de l'obligació de recaptar l'impost de consums; en cas que la resposta fos negativa, la corporació es veuria obligada a dimetir.¹⁵

El regidor Bartomeu Ramon i Tur¹⁶ proposava en la sessió del 22 de febrer de 1875 demanar a la reina l'ajornament del pagament d'un emprèstit i de les contribucions ordinàries per als formenterers que sumaven una quantitat excessiva (l'acta apunta 175.000.000 però sense especificar la moneda i si corresponia al total de l'Estat) a causa de la notòria misèria; demanava que l'administració econòmica de la província suspengués tots els procediments contra els deutors fins a la resolució de l'exposició elevada a la reina. Al cap de pocs mesos, juny, l'Ajuntament acordava l'ajornament dels impostos a causa d'haver-se perdut la collita.

L'Ajuntament i els associats acordaren l'arrendament del cobra-

14. El 1871 la Corona va vendre les salines d'Eivissa a una companyia mallorquina i el 1897 aquesta mateixa societat comprà les de Formentera; l'any següent nasqué la companyia Salinera Española, avui encara propietària d'ambdues salines.

15. AHE. Acta de l'Ajuntament d'Eivissa de 4 d'agost de 1874.

16. Ramon Tur coneixia molt bé la situació econòmica de Formentera, no debades la seva família era propietària de la hisenda de can Ramon, gran finca de l'Arraval de Sant Francesc. Políticament era liberal i en fou el cap pitiús entre 1886 i 1903. El gener de 1890 es desplaçà a Formentera com a delegat de l'alcalde d'Eivissa, per donar possessió als regidors, membres de l'antiga corporació que passaven a assumir el nou ajuntament.

ment de l'impost de consums per a l'any 1887-88. En el cas de Formentera es proposava la conveniència de signar un concert i així es publicà, però no fou acceptat pels vesins, per la qual cosa acordaren que es cobràs la quota fixada i els recàrrecs corresponents d'aquest impost.¹⁷ Fou aprovat tot seguit per Hisenda. En aquell moment l'Ajuntament acordà un recàrrec del 75 % sobre els drets assenyalats pel Tresor i que eren destinats a cobrir les necessitats ordinàries del pressupost municipal. Però en comptes d'anar apaivagant el tema, encara s'enverinà més quan el batle de barri de Formentera comunicava que no s'havia pogut publicar el repartiment de consums en les tres parròquies, amb notificació de la quota que havia de cobrir cada contribuent, a causa de la negativa del porter i notificador de l'Ajuntament a l'illa, Joan Escandell "Barda", de Portosalè. S'acordà prorrogar el termini en 8 dies més i que l'oficial de la secretaria, Ignasi Balanzat Palau, auxiliat per un guàrdia municipal, acudís a Formentera per realitzar aquesta escomesa.¹⁸ Escandell fou cessat immediatament en el seu càrrec.

Els vesins de Formentera demanaren l'auxili dels procuradors Joan Tur Riera i Marià Palerm Tur, mitjançant els quals sol·licitaven la nul·litat del repartiment de consums corresponent a l'illa de Formentera. El consistori eivissenc va fer un repàs de tot l'expedient i el conveni que havien presentat els formenterers, pel qual proposaven pagar únicament 4.000 PTA, quan la quota assignada era de 14.495,83 PTA, que els majors contribuents havien acceptat en una reunió celebrada uns mesos abans. El consistori va desestimar les reclamacions i acordà aprovar el repartiment i elevar-lo a la superioritat per a l'aprovació definitiva.

17. AHE. Acta de l'Ajuntament d'Eivissa de 14 de març de 1887.

18. AHE. Acta de l'Ajuntament d'Eivissa de 16 de setembre de 1887.

!	" # \$ % & ' () * + , - . : ; !	/ 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
4) - , 15 1) - 20. 2 16) 7 + 0 1!	8 % : : !	; ; < > ? !
@ A + A 1 8 0 1 A ! B C A !	!!!; 89!	D < E > ? !
4) - , 15 0 1 1) - 18 0 !. 0. 1 F C G H 0. !	!!! I D > !	8 E < D D ? !
J K J L M 4 !	8 % 9 N	= < > ? !

	1r llinatge!		2n llinatge!		Nom!
Mayans!	305!	Ferrer!	304!	Maria!	317!
Ferrer!	303!	Mayans!	302!	Catalina!	241!
Juan!	158!	Juan!	208!	Josep!	222!
Escandell!	144!	Riera!	145!	Vicent!	189!
Castelló!	141!	Mari!	139!	Joan!	168!
Mari!	97!	Serra!	133!	Francisca!	119!
Serra!	96!	Escandell!	120!	Esperança!	92!
Tur!	89!	Castelló!	86!	Rita!	70!
Torres!	83!	Torres!	75!	Francesc!	64!
Riera!	83!	Tur!	73!	Jaume!	58!
Verdera!	67!	Guasch!	57!	Antoni!	54!
Costa!	60!	Verdera!	55!	Bartomeu!	53!

A dalt, quadres amb la distribució de la població a Formentera i amb la freqüència de cognoms i de noms de pila.

Algunes dades demogràfiques a Formentera

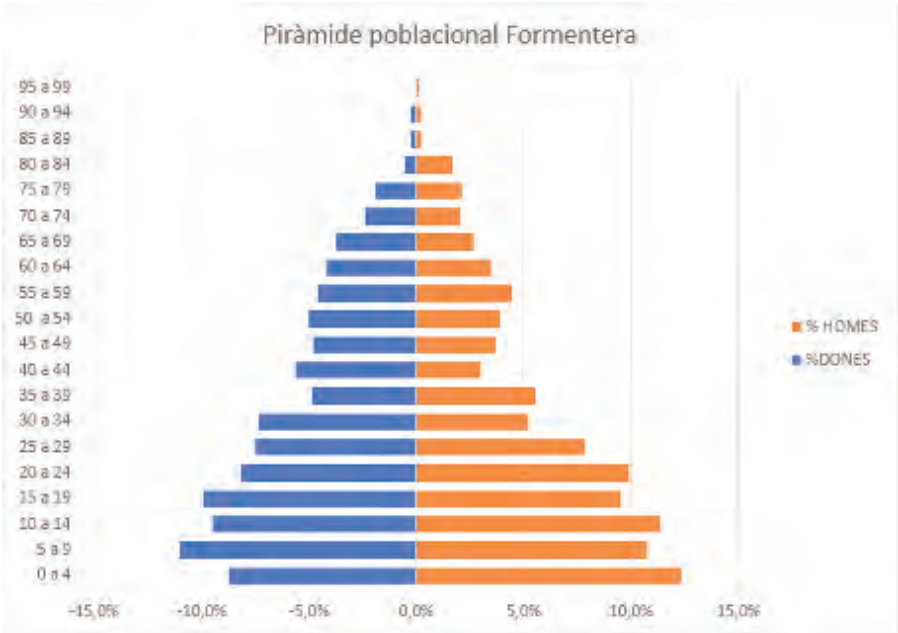
És interessant veure la demografia de l'illa de Formentera en aquells anys; hem recorregut al padró d'habitants de l'illa de l'any 1874 que es custodia a l'Arxiu Històric de l'Ajuntament d'Eivissa.

La població de Sant Francesc Xavier es trobava repartida en tres vendes: Porto-salè (que incloïa el nucli poblacional del poble), es Cap de Barbaria i es Pi des Català, que tenien 447, 449 i 170 habitants res-

pectivament. Les cases eren 360, la qual cosa representa una mitjana de 5,3 habitants per casa.

L'anterior estadística poblacional que tenim, l'aporta l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria en la seua obra de 1869, que diu que el cens de 1860 era de 1.684 habitants, amb 326 cases i 26 desertes.

Si miram la freqüència de llinatges, ens dona els resultats que es poden veure al quadre corresponent, en aquesta mateixa pàgina. És típica de les Pitiüses la repetició

!	TOTAL PERSONES!	DONES!	HOMES!
Total general!	1904!	963!	941!
0 a 4!	200!	84!	116!
5 a 9!	207!	106!	101!
10 a 14!	198!	91!	107!
15 a 19!	184!	95!	89!
20 a 24!	172!	79!	93!
25 a 29!	146!	72!	74!
30 a 34!	120!	71!	49!
35 a 39!	99!	47!	52!
40 a 44!	82!	54!	28!
45 a 49!	81!	46!	35!
50 a 54!	85!	48!	37!
55 a 59!	86!	44!	42!
60 a 64!	73!	40!	33!
65 a 69!	61!	36!	25!
70 a 74!	42!	23!	19!
75 a 79!	38!	18!	20!
80 a 84!	21!	5!	16!
85 a 89!	4!	2!	2!
90 a 94!	4!	2!	2!
95 a 99!	1!	!	1!

A l'esquerra, de dalt a baix:
A dalt, quadre amb les dades
de la piràmide de població
de la pàgina anterior;
al centre, el total d'habitants
i la proporció d'hòmens i dones;
a baix, quadre de cavalleries
majors i menors,
per parròquies.

!	" # \$! % & () * (, + !	" # \$. ! / & () * (, + !
/ 0, 1-!	234!	56.578 !
9 : \$ 1, -!	2; <!	; 2 = >!

!	" # \$ % & ' # \$ () * (! + # , -) ' !	. / ! 0 - / # ' ! 1) ! / # ! 2 3 / # !	" # \$ % & ' ' # \$! 1) !) * ! 4 3 5 6) * !	% % % !
736*!	89!.; < < < > ?!	< @ @ @ @ ?!	8!; < < < > ?!	; @!
A#, #/ /)' -)*! B #G' *!	8DE!; @B F9> ?!	@!; < G @ ?!	; 8; 89 = G > ?!	< DE!
A#, #/ /)' -)*! B) \$3' *!	E8!.; E=9E> ?!	; < !; < G H E > ?!	H @; < H F; ?!	8; G

d'un petit nombre de llinatges, cosa que fa molt difícil poder identificar els habitants si no consta el nom de família.

Pel que fa a la piràmide poblacional, es pot dir que és una piràmide en forma progressiva; destaca per una base ampla, cosa que vol dir que és una població jove. Només hi ha 30 persones amb més de 80 anys.

Per sexes, la població es repartia de la manera que es pot veure en el quadre superior.

Aquest padró de 1874 té altres dades interessants; ens diu que l'illa no disposa de cap carro, encara que l'Arxiduc diu que el 1860 n'hi havia dos o tres, molt antics i similars als emprats a Mallorca, que eren tirats per bous.

Cal apuntar la importància que tenien els bous, com a animals de treball. Com a animal de treball el bou era desconegut a Eivissa, però va tenir una presència destacada a la Mola. Tal vegada és una reminis-

cència de la proposta que a començament del segle XIX havia fet el bisbe Felipe González Abarca, d'origen asturià, d'insistir en la cria de vaques i bous per poder-los emprar per llaurar els camps. Hi veia molts d'avantatges en l'ús de bovins: feien uns solcs més profunds, cosa que augmentava la fertilitat del sòl, donaven llet i una gran quantitat de fems i, una vegada vells, es podia aprofitar la seua carn, cosa que no succeïa amb la d'equins. Es consideraven de cavalleria major el cavall i la mula; els àsens, de cavalleria menor.

La unió dels dos municipis en un de sol no era del gust de cap de les dues corporacions i aviat començaren els moviments de Formentera per segregar-se d'Eivissa. Però això queda per una altra ocasió.

FELIP CIRER COSTA ■